

Мовчан І. В. — здобувач вищої освіти ступеня «бакалавр» навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА В УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ ТА УМОВИ РОЗВИТКУ

Час соціальних, політичних та економічних змін у будь-якій з країн світу характеризується активізацією тіньових проявів в економічній діяльності. Не є винятком і трансформаційний процес в Україні. Тіньова економіка — це не нове явище. Подібний економічний феномен властивий усім країнам, незалежно від рівня та моделі економічного розвитку. Згідно з оцінками експертів, саме в постсоціалістичних країнах тіньовий сектор майже на рівних конкурує з офіційною господарською діяльністю в багатьох галузях національної економіки.

Стабільність соціально-економічного розвитку є головною метою державного регулювання. Поза його впливом перебуває прихована економіка, що посилює ризики циклічних коливань, знижує соціальний захист працівників і бюджетні надходження, порушує рівність конкуренції, сприяє корупції, породжує правовий нігілізм. В Україні частка тіньового сектору наближається до половини ВВП, що значно перевищує середній рівень цього показника у світі.

Зниження обсягів прихованої від державного обліку економіки повинно бути пріоритетним завданням органів влади. В Україні з цього питання приймали програмні документи президента, уряду, Ради національної безпеки та оборони. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України (МЕРТ) упродовж десяти років публікує щоквартальні звіти, де подано показники тіньової економіки, проаналізовано причини її виникнення та заходи протидії. Упродовж останніх п'яти років спостерігається спад активності державних органів у вирішенні проблем легалізації підприємництва, відсутні державні програми і системні, скоординовано заходи державного регулювання. Унаслідок цього масштаби прихованої економічної діяльності в Україні впродовж останніх років лише зростають.

Сподівання на те, що просування процесів реформування в економіці та позитивні тенденції макроекономічної динаміки

автоматично скоротять обсяги тіньової діяльності, виявилися марними. Рівень тінізації української економіки залишається досить значним.

Поширення тіньової економіки призводить до різкого зниження ефективності державної політики, ускладнення, а іноді й до унеможливлення регулювання економіки ринковими методами, із застосуванням інструментів грошово-кредитної та податкової політики. Це зумовлює необхідність звернення органів виконавчої влади до адміністративних інструментів регулювання, що становить підґрунтя для поширення корупції, а також гальмує процес розвитку ринкової економіки України, перешкоджає просуванню до членства в міжнародних організаціях.

Зростання обсягів і розширення меж тіньової економічної діяльності зумовлює об'єктивну необхідність розроблення теоретико-методологічної концепції щодо практичної реалізації способів детінізації економіки.

Актуальність цієї проблеми зростає і через те, що в тіньовій економіці закладено значний потенціал для зростання легальної. Таким чином, важливого значення набуває дослідження шляхів переходу економіки з тіньової до легальної.

Проблеми тіньової економіки системно почали вивчати зарубіжні економісти з 1930-х років. Передусім необхідно згадати наукові праці К. Харта, який уперше ввів у науковий обіг термін «неформальний сектор», та П. Гутманна. Подальший розвиток проблеми тіньової економіки, спроби визначення її масштабів отримали в працях таких економістів і статистиків, як Г. Абадінські, Дж. Арвай, Д. Блейдс, Б. Даллаго, А. Ділнот, Е. де Сото, Л. Ебергард, Б. Контіні, К. Макафі, П. Мауро, К. Моріс, С. Роз-Аккерман, С. Роттенберг, В. Танзі, У. Тіссен, Е. Фейг та ін.

Вагомий внесок у розроблення проблеми детінізації економіки зробили вітчизняні науковці: В. Базилович, О. Барановський, В. Бородюк, А. Базилук, З. Варналій, О. Гаврилюк, А. Гальчинський, В. Геєць, П. Єщенко, Я. Жаліло, В. Засанський, Б. Кваснюк, С. Коваленко, Т. Ковальчук, Н. Краус, І. Мазур, В. Мандибур, Р. Моторин, В. Мунтіян, О. Пасхавер, Ю. Пахомов, В. Попович, Т. Приходько, О. Турчинов, С. Тютюнникова, А. Фукс, А. Чухно та ін.

В сучасних наукових дослідженнях і державних програмних документах визначено більше сотні причин та

заходів у сфері детінізації економіки, що значно знижує можливість їх практичної реалізації. Наявних теоретичних напрацювань та практичних дій недостатньо для формування єдиного механізму та забезпечення комплексного, системного підходу до подолання прихованого підприємництва. Зважаючи на значні витрати часу і ресурсів у процесах легалізації, проблемою є відсутність напрацювань щодо моделювання їх результативності. Також існують неточності, дублювання та розбіжності в різних визначеннях змісту таких поширених характеристик економіки чи підприємництва, як «тіньова», «та, що не спостерігається», «прихована», «нелегальна», «неформальна» тощо. Теоретичне і практичне розв'язання проблем легалізації підприємництва зумовлюють актуальність цієї теми в Україні.

Необхідність державного регулювання економіки викликана неспроможністю ринку вирішувати певні економічні чи соціальні проблеми. Загальновживаним поняттям є «державне регулювання економіки». Вітчизняні науковці І. Михасюк і Л. Швайка [1], С. Чістов [2], Л. Дідківська [3], В. Гриньова і М. Новікова [4], В. Карсекін [5] тлумачать його дещо по-різному: це система (комплекс) заходів (форм, методів, засобів, важелів, інструментів) впливу держави (суб'єктів регулювання, органів влади), спрямованих на суб'єктів економічної діяльності (господарювання) (економіку та її ланки і рівні, ринок, економічні процеси, відносини) для їх скерування в напрямі, необхідному для досягнення поставлених органами держави цілей (для створення умов ефективного функціонування ринку, та вирішення соціально-економічних проблем), (для досягнення позитивних соціально-економічних результатів), (для забезпечення пріоритетів державної економічної політики).

Таким чином, основною причиною поширення тінізації економіки в Україні є недосконалість чинного законодавства та його невідповідність реаліям. У радянський період виходу в тінь значною мірою сприяли бюрократичні та ідеологічні заборони, а в сучасних умовах причиною поширення тінізації економіки стає недосконалість інституційного середовища, зокрема відсутність нормальних правил для підприємців, що сталося внаслідок лобіювання корпоративних інтересів власного бізнесу в ході прийняття законів. Тривале існування значного рівня тінізації економіки призводить до моральної та духовної

деградації суспільства, правової незахищеності громадян і суб'єктів господарювання, формування криміналізованого світогляду людей, поширення правового нігілізму та недовіри до влади, а також створює загрозу соціально-економічних перетворень у державі.

Список використаних джерел

1. Михасюк І. Р. Державне регулювання економіки : підручник / І. Р. Михасюк, Л. А. Швайка. – Львів : Магнолія 2006, 2008. – 220 с.
2. Чистов С. М. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін. – Київ : КНЕУ, 2000. – 316 с.
3. Дідківська Л. І. Державне регулювання економіки / Л. І. Дідківська, Л. С. Головка. – Київ : Знання, 2006. – 213 с.
4. Гриньова В. М. Державне регулювання економіки: підручник / В. М. Гриньова, М. М. Новікова. – Київ : Знання, 2008. – 398 с.
5. Карсекін В. Удосконалення організаційно–економічного механізму державного регулювання діяльності сфери послуг / В. Карсекін, Ю. Сипливий // Економіка України. – 1996. – № 8. – С. 67–72.

Овдієнко М. Ю. – магістр права
Університету державної фіскальної служби
України
Науковий керівник: кандидат юридичних
наук, доцент кафедри адміністративного
права і процесу та митної безпеки
Університету державної фіскальної служби
України ***Тильчик В. В.***

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ТА КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

В умовах сучасного кризового стану економіки та на шляху держави до європейського співтовариства гостро постає питання щодо протидії тіньовій економіці, яка визнана загрозою національній безпеці країни. Варто констатувати, що з проблемами тіньової економіки стикаються не лише країни, які